

Гошилик Н.С. Особливості дискурсивної реалізації когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ концепту ЧАС / Н.С. Гошилик // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – № 8. – Луцьк : РВВ “Вежа”, 2010. – С. 327-321.

УДК 81’367.4:811.111

Гошилик Н.С.,
асистент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Особливості дискурсивної реалізації когнітивної моделі

ЦИКЛІЧНІСТЬ концепту ЧАС

*Кафедра прикладної лінгвістики Волинського національного
університету імені Лесі Українки*

У статті розглядається когнітивна модель ЦИКЛІЧНІСТЬ концепту ЧАС, а саме його дискурсивна реалізація. Автор аналізує функціонально-семантичні та когнітивні характеристики цієї моделі у публіцистичному дискурсі.

Ключові слова: концепт ЧАС, когнітивна модель ЦИКЛІЧНІСТЬ, типовість, комунікативна ситуація.

Гошилик Н.С.

Особенности дискурсивной реализации когнитивной модели ЦИКЛИЧНОСТЬ

В статье рассматривается когнитивная модель ЦИКЛИЧНОСТЬ концепта ВРЕМЯ, а именно его дискурсивная реализация. Автор анализирует функционально-семантические и когнитивные характеристики этой модели в публицистическом дискурсе.

Ключевые слова: концепт ВРЕМЯ, когнитивная модель ЦИКЛИЧНОСТЬ, типичность, коммуникативная ситуация.

Goshylyk N.S.

The Peculiarities of the Discourse Realization of the Cognitive Model CYCLICITY

The article deals with the cognitive model CYCLICITY of the TIME concept, namely its discourse realization. The author analyzes the functional and semantic characteristics, as well as cognitive features of this model in the publicism.

Key words: TIME concept, cognitive model CYCLICITY, typicality, communicative situation.

Як відома єдина циклічна ідея часу, яка лежить в основі його сприйняття у індоєвропейській картині світу, базується на баченні реальних природних явищ. Відображення циклічності, як міждисциплінарної характеристики буття, має свої особливості як у мові, так і у дискурсі. Це питання було предметом розгляду у багатьох дослідженнях [1; 2; 3; 4 та ін].

Метою даного дослідження є розгляд когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ з огляду на особливості її дискурсивної реалізації. Розгляд дискурсу, як способу дослідження структур, що постають та взаємодіють з власне використанням мови, створює можливість розглянути мовні одиниці у новому аспекті.

Поставлена мета передбачає виконання таких завдань:

- 1) визначення умов реалізації когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ;
- 2) здійснення когнітивного аналізу функціонально-семантичних засобів об'єктивації когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ.

Аналіз дискурсивної реалізації когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ дозволив виявити аспект типовості/ нетиповості комунікативної ситуації, який, у певних текстових фрагментах та конструкціях, є визначальним чинником актуалізації когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ. Під типовою комунікативною ситуацією у публіцистичному дискурсі ми розуміємо сукупність обставин, які визначають події та явища, про які йдеться у фрагменті дискурсу, як стандартні, загальні, характерні для реферованих подій чи явищ.

Так, наступний фрагмент дискурсу ілюструє типовість комунікативної ситуації:

*“Tis **the season** to tell a cracking good yarn. We asked five of our favourite columnists to reveal their **Yuletide memories** from first loves, via crazy horses, to doorstepping. Alex James - Clodie and the choir “**Christsmas is my favourite time of year**” (Guardian, 2 December, 2008).*

Циклічність лежить в основі понять *season*, як позначення однієї з пір року, *Yuletide*, *Christmas*, як назви святкового періоду та свята, які

повторюються щороку, *time*, у значення періоду, проміжку та *year*, періоду, тривалістю 12 місяців, зберігається у дискурсі. Розуміння типовості ситуації забезпечує референція до зимового святкового сезону будь-якого року – *Tis the season*, а спогади про цей період – *Yuletide memories*, хоча і, очевидно, були породжені в певний час людського життя, але у сумарному уявленні вони стосуються кожного сезону, оскільки колись пережите наклало відбиток на сприймання цього періоду загалом. Різдво уявляють як свято та період року, який має циклічну природу, як той час, який щороку у людини викликає найпозитивніші емоції – *my favourite time of year*.

Аналіз публіцистичного дискурсу на предмет виявлення конструкцій, у яких значення циклічності темпоральних лексем зберігається та які, відповідно, актуалізують когнітивну модель ЦИКЛІЧНІСТЬ дозволив виявити ряд таких структур. При аналізі проходила врахування типовості/ не типовості комунікативної ситуації.

Так, темпоральні одиниці у наступних конструкціях актуалізують модель ЦИКЛІЧНІСТЬ:

1. N_t / N_s – вживання темпоральної одиниці в однині або множині створює уявлення про існування поняття, яке передається темпоральною одиницею, як такого. Розглянемо наступний приклад:

Christmases in the Fifties were, in my memory at least, rather bleak affairs. Certainly in our household, there was very little letting-down of hair. We never celebrated New Year, and birthdays, if they were remembered at all (my parents celebrated my own birthday on 4 February for about 11 years until they remembered I had been born on 3 February), were usually over by about nine in the morning, after a few presents had been opened (Guardian, 2 December, 2008).

У цьому текстовому фрагменті лексеми *Christmas* та *New Year* актуалізують загальні знання про типові зимові свята. Традиції цих свят склалися протягом циклів їх відзначення та закарбувалися у пам'яті. Типовість відзначення цих свят у конкретній сім'ї додатково підсилюється прислівниками *never*, тобто свята не було ніколи та *certainly*, тобто автор слів не сумнівається у

сказаному. Отже, темпоральні лексеми актуалізують модель ЦИКЛІЧНІСТЬ у типовій комунікативній ситуації.

2. (*for/over*) + (*N_{umC}/ many / a lot of / a few*) + *N_{tS}* – за рахунок взаємодії кількісних числівників або кількісних займенників та темпоральних одиниць у множині ця конструкція є прикладом взаємодії концепту ЧАС та концепту КІЛЬКІСТЬ. Розглянемо дискурсивну реалізацію різних конфігурацій цієї конструкції.

У наступному прикладі числівник *hundreds* реалізує уявлення про кількість років та уможлиблює актуалізацію темпоральною одиницею зі значенням циклічності *year* когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ, оскільки додає до значення “365/6 днів, що повторюються” ідею про цикл, що повторюється сотні разів:

*In the nearly half-century since Martin Luther King led hundreds of thousands of marchers on Washington, America has changed from a country divided by race to a country that likes to proclaim itself colour-blind. Yet, barely below the surface, it is a country still bedevilled by **hundreds of years** of racial segregation and injustice (Guardian, 31 December, 2008).* Темпоральна конструкція у цьому текстовому фрагменті створює референцію до значного пласту у історії США, до циклу у сотні років, який мав місце у минулому.

Наступний текстовий фрагмент свідчить про те, що кількісна визначеність циклу не є обов’язковою для його реалізації.

*I was 20 at the time I went to visit my cousin, Lauren, who is three years older than me and practically my sister. She was managing a bar in a small Colorado ski town, and living in the flat upstairs, so the plan was for me was to spend **a few days** with her and fly out right before Christmas and celebrate it back home with my mum (Guardian, 2 December, 2008).* Приклад ілюструє, що невизначена кількість днів, що передається словосполученням *a few days* актуалізує когнітивну модель ЦИКЛІЧНІСТЬ за рахунок лексеми зі значенням циклічності *day* та кількісного детермінанта *a few*. Період у кілька днів, які за планом мають провести разом, є певним циклом у житті людини,

який має свої особливості, тобто його характеризує можливість провести час разом з мамою.

Використання темпоральної одиниці у множині з прийменником *for/over* та кількісним числівником створює уявлення про визначену кількість певних часових відрізків, що утворюють цикл та актуалізують когнітивну модель ЦИКЛІЧНІСТЬ, як у прикладі:

"Mount Peter has been here a long time and struggled financially many years, but it never closed," said Gail Sampson, who along with her husband, Don, has owned the ski area for 38 years. "Now we have grandparents who learned to ski here bringing grandkids back to teach them to ski." (New York Times, 1 February, 2009). У цьому текстовому фрагменті цикл представлений 38 роками, протягом яких проходить подія, а саме володіння місцем для заняття лижним спортом.

Кількість відрізків часу може бути і невизначеною, та передаватися лексемами *many / a lot of / a few*, наприклад:

"Making relatively small grants is really fundamental to the way we work, because over many, many years of experience, we have found that many ideas start small," said Suzanne Siskel, director of social justice philanthropy at Ford (New York Times, 12 November, 2009). Об'єктивація когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ у цьому випадку відбувається за рахунок темпоральної лексеми зі значенням циклічності *year* та референції, що подія відбувається протягом багатьох саме таких циклічних відрізків часу.

3. *prep + N_t* – прийменниково-іменникова конструкції з прийменниками *at, for, in* та темпоральною одиницею в однині за умови типової комунікативної ситуації. Розглянемо наступні приклади, які це ілюструють:

a. *We rarely put up decorations at Christmas, except perhaps one paper chain made painstakingly by me at school, and our tree was usually a small and sparse affair decorated with mangy tinsel and a few glass balls (Guardian, 31 December, 2008).* Цей текстовий фрагмент ілюструє традиції прикрашання помешкання під час Різдвяних свят, типовість ситуації підкреслюється

прислівниками *rarely* та *usually*. Ситуація, про яку йдеться, мала місце у минулому, про що свідчить граматичний минулий час, однак, як стає зрозуміло з контексту, мала типовий характер та відбувалася регулярно, що, таким чином, є ілюстрацією актуалізації когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ у цьому текстовому фрагменті.

б. *At school now, I tend to grab a sandwich because it's portable - but the menu is quite adventurous. The curries are very good and the pasta dishes are nice and tomatoey. Every now and again we have themed days, so for Chinese new year we have Chinese food, and for Independence Day we have American food - which is fun, and it makes pupils aware of other cultures and other food (Guardian, 17 March, 2009).* Темпоральні конструкції *for Chinese new year* та *for Independence Day* у даному прикладі, додатково підсилені використанням теперішнього граматичного часу, утворюють бачення події у ракурсі її циклічного повторення. Особливий прийом їжі відбувається у визначені періоди, відповідно до усталеного у цій шкільній спільноті календаря подій, тобто наступного китайського Нового року та наступного Дня Незалежності, як і минулого, традиції будуть зберігатися, що є запорукою актуалізації когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ. Імпліцитно комунікативна ситуація розуміється як типова.

в. *In summer you can sleep under the stars or take a tent but, since it was autumn, we would bed down in one of the thatched shepherds' huts, called teitos (New York Times, 24 January, 2010).* У цьому текстовому фрагменті темпоральна конструкція *in summer* об'єктивує когнітивну модель ЦИКЛІЧНІСТЬ, оскільки розуміємо, що дію можливо виконувати кожного літа, тобто вона має циклічний характер та реалізується за умов типовості комунікативної ситуації.

4. *every (other)/ each + N_t* – ця конструкція реалізує уявлення про події, які мають місце циклічно, кожного (або кожного другого) дня/ місяця/ тижня і т.д. У наступному прикладі циклічність реалізується за допомогою повторення події кожної неділі:

Among the new charitable endeavors thinking small is One Can a Week. Peter Norback asked his neighbors in Tucson to put a can of food on their doorsteps every Sunday and would collect them and deliver the food to the Tucson Community Food Bank, which like most other soup kitchens has seen a sharp increase in demand (New York Times, 12 November, 2009). Когнітивну модель ЦИКЛІЧНІСТЬ актуалізує словосполучення *every Sunday*. Отримуємо бачення ситуації, коли цикл, довжиною у тиждень, повторюється кожної неділі, у день коли кожен сусід вчиняв певні дії, а саме клав на поріг свого помешкання консерву для котів з метою участі у благодійній акції. Ситуація, про яку йдеться, також має типовий характер.

5. *these/ those* + *Ns* – вказівний займенник, що позначає множину предмета, до якого апелюють та, відповідно, темпоральна одиниця у множині, створюють референцію до циклічного перебігу подій, тому актуалізують когнітивну модель ЦИКЛІЧНІСТЬ, як наприклад:

Dubai is not the safest haven for capital these days. It could have cash flow issues, but golf has, for now, followed the big money. Does this truly begin to change the equation in world golf? (New York Times, 9 April, 2009). Цикл, про який йдеться, можна уявити у вигляді кола днів, які повторюються. У даному текстовому фрагменті цикл, до якого проходить референція, постає найбезпечнішим періодом для міста Дубаї.

6. *Ns* + *from* – використання темпоральної одиниці у множині та прийменника *from*, який відштовхує від певної точки актуалізує когнітивну модель ЦИКЛІЧНІСТЬ. У наступному тестовому фрагменті точкою відліку є *now*, циклічність реалізується протягом періоду, який позначається темпоральною лексемою з відповідним значенням *years*:

Like the McEnroe-Borg 1980 Wimbledon tennis final, you know that years from now, whenever there's the political equivalent of a rain delay, these years will be rehashed and re-analysed by commentators (Guardian, 31 December, 2008). Цей приклад ілюструє реалізацію циклу, який триватиме впродовж певних темпоральних відрізків, які мають циклічну природу та є запорукою

актуалізації когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ. Це також підсилюється конструкцією *these years*, яка також об'єктивує циклічність.

Отже, дискурсивна реалізація когнітивної моделі ЦИКЛІЧНІСТЬ відбувається за умови використання темпоральних одиниць у певних конструкціях. Аналіз таких конструкцій дає підстави стверджувати, що умовами реалізації циклічності є з комунікативної точки зору наявність типової комунікативної ситуації, з точки зору інших елементів таких конструкцій, їх частиномовну приналежність характеризує використання певних частин мови (зокрема прийменників, числівників, займенників).

Отримані в даній розвідці результати не вичерпують питань дослідження концепту ЧАС в англomовному дискурсі, а створюють передумови для глибшого аналізу усіх засобів об'єктивації цього концепту, а саме аналізу дискурсивної реалізації когнітивної моделі ЛІНІЙНІСТЬ.

Література

1. Белозьорова Ю.С. Когнітивно-дискурсивна концептуалізація часу в сучасній німецькій мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Белозьорова Юлія Сергіївна. – Запоріжжя, 2004. – 229 с.
2. Михеева Л.Н. Время в русской языковой картине мира : лингвокультурологический аспект : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / Михеева Людмила Николаевна. – М., 2004. – 329 с. 288
3. Топорова Т.В. Об антропоцентризме древнегерманского космогонического мифа / Т.В. Топорова // Логический анализ языка. Образ человека в культуре и языке. – М. : Изд-во “Индрик”, 1999. – С. 252-260.
4. Уитроу Дж. Естественная философия времени. – 2-е изд., стереотип. / Дж. Уитроу. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 400 с.
5. Gurdian [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.guardian.co.uk>
6. New York Times, The [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nytimes.com>

